

Jarosław Matysiak
(Poznań)

MATERIAŁY WOJCIECHA JEDLINY-JACOBSONA (1885-1961)
P. III-75

Wojciech Jedlina-Jacobson, pseudonim Wojciech ze Starogardu, urodził się 14 kwietnia 1885 r. w Starogardzie (obecnie Starogard Gdański) jako syn Gorgoniusza, lekarza i Pauliny z domu König. W Starogardzie uczęszczał do szkoły podstawowej, a od 1894 r. do Gimnazjum Fryderykowskiego, gdzie w maju 1905 r. zdał maturę. Podczas nauki w gimnazjum był członkiem tajnego Towarzystwa Tomasza Zana.

W październiku 1905 r. rozpoczął studia lekarskie na Uniwersytecie w Monachium, gdzie uczył się przez dwa semestry. Naukę kontynuował na Uniwersytecie Fryderyka Wilhelma we Wrocławiu. Na studiach działał w Związku Polskiej Młodzieży Akademickiej i Tajnej Bratniej Pomocy.

W styczniu 1911 r. złożył egzamin państwowy i przyjechał do Poznania, gdzie odbywał praktyki pod kierunkiem: prof. Otto Bussego w Zakładzie Patologii Instytutu Higieny w Poznaniu, prof. Koracha na Oddziale Wewnętrznym Szpitala Miejskiego oraz pod kierunkiem radcy sanitarnego Stanisława Panieńskiego na Oddziale Wewnętrznym Szpitala Sióstr Miłosierdzia. Na podstawie zdanych egzaminów i rozprawy *Uebermultiple Neurofibromatose mit sarkomatöser Entartung (O rozsianym zwłóknieniu w układzie nerwowym z mięsakowatym zwyrodnieniem)* przygotowanej pod kierunkiem prof. Karla Winklera uzyskał w lutym 1912 r. na uniwersytecie wrocławskim tytuł doktora medycyny i chirurgii. Jako chirurg-ginekolog podjął pracę w szpitalu św. Józefa w Gnieźnie, gdzie w latach 1911–1914 prowadził w domu praktykę lekarską.

Po wybuchu I wojny światowej, w sierpniu 1914 r. został powołany do armii niemieckiej. Służył jako lekarz batalionowy w 49. Pułku Piechoty. Został wysłany na front zachodni, do Francji, a pod koniec 1914 r. przerzucony na front wschodni do Królestwa Polskiego. Następnie był lekarzem oddziałów zapasowych. W lipcu 1917 r. otrzymał awans do stopnia porucznika lekarza. Jesienią 1918 r. pełnił funkcję lekarza garnizonowego w Gnieźnie.

Jednocześnie nawiązał łączność z organizującą się w Poznaniu Naczelną Radą Ludową (NRL) i jej Komisariatem. Na jej polecenie udał się na początku grudnia 1918 r. do Gdańska, gdzie miał koordynować lądowanie Błękitnej Armii gen. Józefa Hallera, która drogą morską miała przybyć z Francji. Zakładano, że w ten sposób zostanie wyzwolone Pomorze Gdańskie. Po wybuchu powstania wielkopolskiego w grudniu 1918 r., był organizatorem polskich oddziałów w Gnieźnie. Przyczynił się także do zajęcia miasta i rozbrojenia niemieckiej ekspedycji w rejonie Zdziechowy mającej na celu odbicie miasta z rąk powstańców. Zaplanował wyprawy oddziałów powstańczych z Gniezna na Strzelno, Mogilno, Kruszwicę oraz Inowrocław. Dowodził oddziałami w trakcie bitwy pod Inowrocławiem oraz zorganizował obronę na odcinku Kcynia – Pakość. Był autorem planu

przeciwuderzenia na tym odcinku frontu. W lutym 1919 r. został mianowany lekarzem II batalionu 4. Pułku Strzelców Wielkopolskich, z którym wyruszył na Front Litewsko-Białoruski przeciwko Armii Czerwonej. Dekretem Komisarjatu NRL z maja 1919 r. został mianowany kapitanem. W listopadzie 1919 r. został ranny. W międzyczasie otrzymał przydział na lekarza batalionu zapasowego 61. Pułku Piechoty, następnie Dowództwa Okręgu Generalnego Poznań, oraz lekarza w Szpitalu Wojskowym w Gnieźnie.

Od kwietnia do początku sierpnia 1920 r. był oddelegowany do Departamentu Sanitarnego Ministerstwa Spraw Wojskowych. Uczestniczył w wojnie polsko-bolszewickiej: był lekarzem odcinka obronnego w czasie walk pod Radzyminem w sierpniu 1920 r. i na statkach sanitarnych na Wiśle. Od września 1920 r. do kwietnia 1922 r. pracował w Szpitalu Fortecznym w Toruniu. Następnie został przydzielony do 8. Batalionu Saperów. W maju 1922 r. został zwolniony do rezerwy.

W latach 1922–1939 pracował, jako niezależny chirurg w Szpitalu Diakonisek w Toruniu oraz zajmował się praktyką lekarską, szczególnie w dziedzinie położnictwa i ginekologii.

Zmobilizowany pod koniec sierpnia 1939 r. w stopniu majora lekarza do kadry 8. Szpitala Okręgowego, sformował Szpital Polowy 802/3, w którym został zastępcą komendanta. Uczestniczył w bitwie nad Bzurą, gdzie dostał się do niewoli. Przez Niemców został przydzielony do punktu sanitarnego dla jeńców w Błoniu koło Warszawy, gdzie objął dowództwo nad jenieckim szpitalem polowym: leczył rannych i ułatwiał ucieczki jeńcom. Zagrożony aresztowaniem przez Gestapo uciekł do Warszawy, a następnie przedostał się Lwowa. Stamtąd, przez Węgry dostał się do Francji, gdzie wstąpił do Wojska Polskiego; był komendantem Izby Chorych w obozie w Coëtquidan. Po upadku Francji, w czerwcu 1940 r. przedostał się do Wielkiej Brytanii. Przebywał w Obozie Oficerskim w mieście Rothesay na wyspie Bute. Od maja do września 1944 r. pracował w Victoria Hospital w Burnly. W sierpniu 1944 r. otrzymał stanowisko lekarza w Szpitalu Wojskowym w Edynburgu.

Po zakończeniu wojny pozostał na emigracji, gdzie pracował w General Hospital Willesden, Szpitalu Royal Navy w Greenwich oraz jako lekarz NHS - National Health Service (Państwowa Służba Zdrowia). Jako lekarz NHS prowadził także praktykę lekarską w swoim gabinecie w Londynie.

Był autorem pamiętników z okresu I wojny światowej *Z armią Klucka na Paryż. Pamiętnik lekarza* (1934) oraz z czasów powstania wielkopolskiego *Z ludem wielkopolskim przeciw zaborcom* (1936). W okresie pobytu w Wielkiej Brytanii opublikował pod pseudonimem Wojciech ze Starogardu (Adalbert of Starogrod) trzy opracowania: *The Germans the cannibals of Europe* (1943), *Na tropach Słowian i Żermanów* (1944) i *Reakcja Pomorza na wybuch powstania wielkopolskiego* (1958). Był także autorem pracy naukowej poświęconej złośliwej regeneracji guzów w chorobie Recklinghausena oraz artykułów w prasie codziennej, które ukazały się w okresie międzywojennym.

Wojciech Jedlina-Jacobson był aktywnym członkiem organizacji kombatanckich. Był członkiem, a następnie prezesem Związku Towarzystw Powstańców i Wojaków, wiceprezesem Okręgu Związku Powstańców Wielkopolskich. Od 1926 r. był prezesem Okręgu Pomorskiego Związku Oficerów Rezerwy RP, Polskiego Związku Zachodniego oraz Bractwa Strzeleckiego w Toruniu. Od ok. 1923 r. był członkiem Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk.

Za działalność niepodległościową przed 1918 r., udział w Powstaniu Wielkopolskim 1918-1919 oraz w wojnie polsko-bolszewickiej został odznaczony Krzyżem Orderu Virtuti Militari V klasy, Krzyżem Niepodległości (1937), Krzyżem Walecznych (dwukrotnie), Medalem za Wojnę 1918-1921 oraz Medalem za Ratowanie Ginących. Za pracę w okresie pokojowym otrzymał Srebrny Krzyż Zasługi.

Wojciech Jedlina-Jacobson był dwukrotnie żonaty: z Lucyną Miecznikiewicz, z którą miał dwóch synów Zbigniewa i Andrzeja oraz z Emilią Bojarską z którą miał syna Wojciecha Krzysztofa.

Zmarł w Londynie 9 października 1961 r. Został pochowany na cmentarzu katolickim St. Mary's w Kensal Green w Londynie.

Materiały Wojciecha Jedliny-Jacobsona zostały przekazane w darze Polskiej Akademii Nauk Archiwum w Warszawie przez syna Wojciecha Jacobsona w maju 1986 r. Przechowywane są w PAN Archiwum w Warszawie Oddział w Poznaniu (ks. nabytków archiwalnych B nr 97). Spuścizna została uporządkowana i zinwentaryzowana przez Jarosława Matysiaka w 2019 r. Zawiera materiały z lat 1943–1960. Podzielono je na pięć jednostek archiwalnych. Pierwsza i druga jednostka zawierają prace, które ukazały się drukiem w latach II wojny światowej. Pozostałe 3 jednostki zawierają maszynopisy prac powstałych już po wojnie.

Spuścizna Wojciecha Jedliny-Jacobsona otrzymała w PAN Archiwum w Warszawie Oddział w Poznaniu sygnaturę P.III-75. Rozmiar zespołu po uporządkowaniu wynosi 0,08 mb.

Źródła i bibliografia:

1. Basiński Jan, *Jacobson-Jedlina Wojciech (1885–1961)* [w:] *Słownik biograficzny powstańców wielkopolskich*, pod red. A. Czubińskiego, B. Polaka, Poznań 2002, s. 130,
2. Karwat Janusz, *Jedlina-Jacobson Wojciech (1885–1961)* [w:] *Encyklopedia Powstania Wielkopolskiego 1918–1919*, Poznań 2018, s. 130,
3. *Jacobson-Jedlina Wojciech* [w:] *Czy wiesz kto to jest ?*, pod red. S. Łozy, Warszawa 1938, s. 278,
4. *Jacobson Wojciech Jedlina (1885–1961)* [w:] *Poczet członków Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk*, pod red. A. Pihan-Kijasowej, Poznań 2008, s. 184,
5. Jacobson Wojciech, *Z armią Klucka na Paryż. Pamiętnik lekarza Polaka*, red. B. Kruszyński, Oświęcim 2016 s. 15–27.
6. Szpilczyński Stanisław, *Jacobson Jedlina Wojciech, pseud. Wojciech ze Starogardu (1885–1961)* [w:] *Polski Słownik Biograficzny* T. 10, Wrocław, Warszawa, Kraków 1962–1964, s. 282–283.

MATERIALY TWÓRCZOŚCI NAUKOWEJ

1. *The Germans the cannibals of Europe*
Opracowanie
1943, druk., sz., s. 64
2. *Na tropach Słowian i Żermanów*
Opracowanie z poprawkami i uzupełnieniami autorskimi
1944, rkp., druk., sz., k. 132

3. *The pre-historic language of the lower Vistula region*
Opracowanie z poprawkami i uwagami autorskimi
1950, rkp., masz., j. ang., sz., k. 21
4. *Wejście wschodniej i środkowej Europy w obręb historii*
Opracowanie z poprawkami i uwagami autorskimi
1957, rkp., masz., sz., k. 199
5. *Central Europe entering history*
Opracowanie z poprawkami i uwagami autorskimi
1960, rkp., masz., j. ang., sz., k. 161